

Umeå kommun

Beslut efter utredning av signaler gällande skolans värdegrundsarbete och arbetet för att motverka kränkande behandling vid teknikprogrammet på Dragonskolan i Umeå kommun

Beslut

Skolinspektionen förelägger med stöd av 26 kap. 10 § skollagen [2010:800] Umeå kommun att senast den 15 augusti 2018 vidta åtgärder så att skollagens och läroplanens krav angående värdegrundsarbete och arbetet för att motverka kränkande behandling efterlevs vid teknikprogrammet på Dragonskolan.

När det gäller föreläggandet att se till att det *bedrivs ett värdegrundsarbete* (1 kap. 5 § 1 st och 2 kap. 34 § skollagen, Lgy 11, 1 Skolans värdegrund och uppgifter, 2.1 Kunskaper, 2.2 Normer och värden, 2.6 Rektorns ansvar) anser Skolinspektionen att följande åtgärder är nödvändiga.

- Huvudmannen och rektorn ska se till att det bedrivs ett systematiskt och tillräckligt aktivt och medvetet värdegrundsarbete så att utbildningen på teknikprogrammet utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Särskilt fokus ska riktas mot att utbildningen på teknikprogrammet främjar elevernas förståelse för andra människor samt att utbildningen på teknikprogrammet aktivt och medvetet främjar kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter, så att eleverna uppmuntras att utveckla sina intressen utan fördomar om vad som är kvinnligt och manligt.

För att uppnå detta behöver huvudmannen och rektorn se till:

- att kartlägga skolmiljön på teknikprogrammet utifrån kraven i skollag och läroplan som ett underlag för värdegrundsarbetet,
- att systematiskt följa upp värdegrundsarbetet både till innehåll och form,
- att analysera det som framkommer i uppföljningen och besluta om vilka åtgärder som måste vidtas,
- att genomföra beslutade åtgärder,

- att personalen på teknikprogrammet samverkar och har en samsyn i värdegrundsarbetet,
- att personalen på teknikprogrammet ges möjlighet till den kompetensutveckling som krävs, för att de ska kunna bedriva ett tillräckligt aktivt och medvetet värdegrundsarbete.

När det gäller föreläggandet angående arbetet *för att motverka kränkande behandling* (6 kap. 10 § skollagen) anser Skolinspektionen att följande åtgärd är nödvändig.

- Huvudmannen och rektorn ska se till att all personal anmäler alla uppgifter om kränkande behandling till rektorn (6 kap. 10 § skollagen).

Inget hindrar att Umeå kommun väljer ett annat sätt att avhjälpa bristerna, om detta är möjligt. Vidtagna åtgärder ska senast samma dag som ovan redovisas skriftligt till Skolinspektionen. Redovisningen ska lämnas av huvudmannen. Redovisningen skickas via e-post till skolinspektionen.linkoping@skolinspektionen.se, eller per post till Skolinspektionen, Box 330, 581 03 Linköping. Ange dnr 401–2017:9334 i de handlingar som skickas in.

Ärendet

Skolinspektionen har den 9 november 2017 beslutat om att genomföra en tillsyn av teknikprogrammet på Dragonskolan i Umeå kommun. Ärendet är initierat utifrån inlägg på sociala medier, artiklar i traditionella medier samt tretton signaler till Skolinspektionen (dnr 42–2017:9334). Skolinspektionen ska utreda om Umeå kommun, som huvudman för teknikprogrammet i Dragonskolan, följt författningarnas krav angående värdegrundsarbetet och arbetet för att motverka kränkande behandling.

Skolinspektionen har inhämtat information från ett besök på Dragonskolans teknikprogram som genomfördes den 4 och 5 december 2017. Vid besöket genomfördes slumpmässigt utvalda lektionsobservationer, individuella elev- och lärarintervjuer samt intervjuer med före detta rektor och företrädare för huvudmannen. Under de observerade lektionerna genomfördes en enkätundersökning med samtliga närvarande elever. Den 19 december 2017 har en telefonintervju genomförts med nuvarande rektor.

Motivering till beslutet

Värdegrundsarbete

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att det finns omfattande brister i teknikprogrammets värdegrundsarbete. Enligt Skolinspektionen bedrivs inte ett tillräckligt aktivt och medvetet arbete för att främja elevernas förståelse för andra människor och förmåga att ta deras perspektiv.

Alla som arbetar i skolan ska aktivt och medvetet påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar. På teknikprogrammet förekommer emellanåt ett förhållningssätt och bemötande mellan personal och elever samt mellan elever som inte utgår från den värdegrund som gäller för skolan. Från lärarnas sida handlar det främst om en oreflekterad diskurs om kvinnligt och manligt i undervisningen. Mellan elever förekommer ibland en jargong, som utöver ett grovt språkbruk, bland annat yttrar sig i nedsättande uttryck beträffande kvinnor, personer

med en annan etnicitet än majoritetsbefolkningens och sexuell läggning. Att jargongen, enligt elever, är avsedd att vara av skämtsamt art inom en begränsad grupp, frångår inte skolan ansvarsområdet för att verksamheten ska genomföras av den värdegrund som gäller för skolan. Det gör inte heller det faktum att en majoritet av eleverna oftast upplever att det råder ett klimat som präglas av trygghet och studiero på lektionerna.

Utredningen visar att värderingar som strider mot de värderingar, som skolan enligt läroplanen har att förmedla, inte uppmärksammas av personalen, vilket innebär att arbetet inte är tillräckligt medvetet. Skolan ska aktivt uppmärksamma och vidta nödvändiga åtgärder för att motverka, förebygga och förhindra alla former av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. För att skolan ska kunna ta detta ansvar behöver lärare uppmärksamma de åsikter elever ger uttryck för som strider mot grundläggande demokratiska värderingar. Det handlar inte om att elevers åsikter ska registreras, utan att lärare utifrån vetskap om vilka åsikter som finns, ska ta ansvaret att bemöta dessa åsikter och undervisa utifrån skollagens och läroplanens innehåll.

Skolinspektionen har vidare funnit att värdegrundsfrågorna sällan lyfts i undervisningen på teknikprogrammet och att det därigenom inte är tillräckligt aktivt. Att skolan genomför värdegrundsdagar frångår inte lärares ansvar att alltid beakta läroplanen och särskilt bemöta uttalanden och beteenden som strider mot den värdegrund som gäller. Detta, tillsammans med de brister som finns i värdegrundsarbetet på teknikprogrammet, visar att det finns lärare som saknar tillräcklig kunskap och kompetens för att kunna bedriva ett värdegrundsarbete som överensstämmer med kraven i skollag och läroplan.

Skolinspektionen bedömer också att det generellt saknas en samsyn och ett gemensamt agerande och förhållningssätt i arbetslaget när det gäller värdegrundsfrågorna. Även om rektor har initierat ett värdegrundsarbete har detta inte följts upp.

Bristerna medför en risk att eleverna inte inhämtar de värden som utbildningen syftar till. Eleverna ges heller inte möjlighet att få sina skilda uppfattningar bemötta med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.

Rättslig reglering

Av 1 kap. 5 § 1 st skollagen framgår att utbildningen ska utformas i överensstämmelse med grundläggande demokratiska värderingar och de mänskliga rättigheterna som människolivets okränkbarhet, individens frihet och integritet, alla människors lika värde, jämställdhet samt solidaritet mellan människor. Av 2 kap. 34 § skollagen framgår vidare att huvudmannen ska se till att personalen vid skolenheterna ges möjligheter till kompetensutveckling och har nödvändiga insikter i de föreskrifter som gäller för skolväsendet.

I läroplanen för gymnasieskolan 2011, avsnitt 1, preciseras det värdegrundsarbete som ska gälla inom skolväsendet. Bland annat framgår att utbildningen syftar till att elever ska inhämta och utveckla kunskaper och värden samt att undervisningen ska vila på vetenskaplig grund. Det framgår att skolan ska främja förståelse för andra människor och förmåga till inlevelse och att ingen i skolan ska utsättas för diskriminering på grund av kön, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, könsöverskridande identitet eller uttryck, ålder eller funktionsnedsättning eller för annan kränkande behandling. Skolan ska vara öppen för skilda uppfattningar och

uppmuntra att de förs fram. Skolan ska aktivt och medvetet främja kvinnors och mäns lika rätt och möjligheter. Eleverna ska uppmuntras att utveckla sina intressen utan fördomar om vad som är kvinnligt och manligt. Det framgår vidare att alla som verkar i skolan alltid ska hävda de grundläggande värden som anges i skollagen och i läroplanen och klart ta avstånd från det som strider mot dem. Alla tendenser till diskriminering eller kränkande behandling ska aktivt motverkas. Främlingsfientlighet och intolerans måste bemötas med kunskap, öppen diskussion och aktiva insatser.

I läroplanens avsnitt 2.1 framgår att det är skolans ansvar att varje elev som har slutfört ett nationellt program ska ha kunskaper om de mänskliga rättigheterna och ha förmåga att kritiskt granska och bedöma det han eller hon ser, hör och läser för att kunna diskutera och ta ställning i olika livsfrågor och värderingsfrågor.

I läroplanens avsnitt 2.2 preciseras hur lärarna ska arbeta inom ramen för värdegrundsarbetet. Det framgår bland annat att skolan aktivt och medvetet ska påverka och stimulera eleverna att omfatta vårt samhälles gemensamma värderingar. Att skolan aktivt ska främja likabehandling, uppmärksamma och vidta nödvändiga åtgärder för att motverka, förebygga och förhindra alla former av diskriminering, trakasserier och kränkande behandling. Det framgår vidare att läraren ska klargöra det svenska samhällets grundläggande demokratiska värden och de mänskliga rättigheterna samt öppet redovisa och tillsammans med eleverna analysera olika värderingar, uppfattningar och problemställningar.

I läroplanen avsnitt 2.6 framgår att rektorn som pedagogisk ledare har ett särskilt ansvar för att samverka mellan lärare i olika kurser kommer till stånd så att eleverna får ett sammanhang i sina studier. Vidare har rektorn ett särskilt ansvar för att lärare och annan personal får möjligheter till den kompetensutveckling som krävs för att de professionellt ska kunna utföra sina uppgifter.

Skolinspektionens utredning

Eleverna är eniga om att det oftast råder ett klimat som präglas av trygghet och studiero på teknikprogrammet.

Trots detta förekommer det att elever inte upplever ett allt igenom bra klimat och denna upplevelse är främst kopplad till hur lärare och annan personal uppträtt. Både kvinnliga och manliga elever ger i intervjuerna exempel på lärare som inte har ett alltigenom bra bemötande. De tar upp några lärare som särskilt får kvinnliga elever att känna sig utpekade och mindre värda. Detta sker till exempel genom att dessa lärare på ett omedvetet och oreflekterat sätt talar om kvinnligt och manligt under lektionerna. Ett exempel som beskrivs är en lektion som ska ha temat kärlek och läraren menar att den särskilt är riktad till klassens kvinnliga elever. Det sker också genom att kvinnliga elever har upplevt sig bli sämre behandlade än de manliga eleverna. En lärare ska till exempel ha sagt: "Ni tjejer ska alltid klaga". Denna skillnad i upplevelser bekräftas av Skolinspektionens enkät som visar att kvinnliga elever på gruppnivå upplever ett något sämre klimat än manliga elever på gruppnivå. Resultatet tyder också på att det mindre positiva skolklimatet, som kvinnliga elever som grupp upplever, är kopplat till hur lärare på skolan uppträtt.

Det förekommer bland elever en jargong som innehåller värderingar som strider mot den värdegrund som skolan har att förmedla. Eleverna beskriver att det finns grupperingar på programmet som har olika åsikter i en mängd frågor. Eleverna

beskriver att det ofta skämtas inom en grupp på ett sätt som skulle kunna uppfattas som stötande, men som av de som ingår i gruppen uppfattas som roligt. Flera elever beskriver stämningen som "grabbig" och att det förekommer svordomar och homofobiska uttryck. Lärare ger exempel på att det ibland kan förekomma uttryck som kan uppfattas som främlingsfientliga och nedsättande mot personer som anser sig tillhöra annan könstillhörighet än kvinna och man. En lärare berättar att det finns enstaka lärare på programmet som hänger med i elevernas jargong och på så vis sanktionerar den.

Eleverna har inte någon erfarenhet av att lärarna på något sätt tar reda på de olika åsikter som det kan ges uttryck för i elevgruppen. Några lärare tar upp att det är något som skolan inte är bra på, eftersom skolan förlitar sig på att lärare ska höra sådana yttringar under lektionerna, men att det inte alltid sker när en lärare enbart undervisar en klass i någon enstaka kurs. Flera lärare tar upp att det inte går att ta reda på elevers åsikter eftersom de uppfattar att det skulle vara åsiktsregistrering.

Lärarna har heller inte uppmärksammat skillnader mellan hur kvinnliga och manliga elever på gruppnivå upplever skolklimatet. Lärarna berättar att de inte gör skillnad utifrån kön, utan ser till varje individ, men att de är måna om de kvinnor som finns på programmet och gör mycket för att stärka dem. En kvinnlig elev tar upp att detta kan få tjejer att känna sig utpekade. Lärarna känner inte igen att deras fokus på kvinnliga elever skulle få kvinnor att känna sig utpekade och menar att de därmed heller inte har fört diskussioner utifrån en sådan utgångspunkt. En lärare menar dock att deras fokus kan ha bidragit till att ge de kvinnliga eleverna något av en offerroll. Lärarna beskriver vidare att det blir en annorlunda stämning i en klass när ett kön är i tydlig majoritet och att det borde leda till att lärare tänker sig för i undervisningen. Lärare uppger dock att detta inte är något som de har diskuterat sinsemellan.

Eleverna beskriver att värdegrundsarbetet i normalfallet inte sker integrerat i undervisningen. Skolledningen ger exempel på hur värdegrundsfrågor vävs in i undervisningen i kurser i några ämnen som svenska och någon annan kurs, som teknik 1. Samtliga elever beskriver att värdegrundsfrågor inte lyfts i undervisningen på programmet annat än i undantagsfall. Deras bild är att sådana frågor tas upp vid särskilda föreläsningar under så kallade värdegrundsdagar. Elever berättar att det varit givande de gånger frågorna kommit in som en naturlig del i undervisningen. De berättar vidare att lärarna i sin undervisning inte brukar återknyta till det som tagits upp på värdegrundsdagarna. Nuvarande skolledning beskriver att tanken med föreläsningarna är att lärarna i sin undervisning ska ta upp frågorna som väckts vid föreläsningen, men att det är olika i vilken utsträckning lärarna gör detta och med vilket djup.

Lärarna beskriver också att värdegrundsarbetet sällan bedrivs inom ramen för undervisningen. Lärarna säger att det främst är vid särskilda föreläsningar som värdegrundsfrågor lyfts. Några lärare förklarar att värdegrundsfrågor inte är naturliga att ta upp inom kurser som handlar om teknik och att det är därför som de i stället behandlas vid särskilda föreläsningar. Andra lärare menar att det i alla kurser finns kopplingar som skulle kunna plockas upp i undervisningen. En lärare tar upp att de gemensamma värdegrundsföreläsningarna sällan blir särskilt givande för eleverna.

Svårigheter att ta upp värdegrundsfrågor i samband med undervisningen framförs som förklaringar till att värdegrundsfrågor sällan lyfts in i undervisningen. Enligt före detta

rektorn har det varit svårt att få lärarna på programmet att föra värdegrundsdiskussioner med sina elever inom ramen för undervisningen. Hon har därför satsat på att genomföra gemensamma föreläsningar för hela skolan. Lärare beskriver svårigheter med att ta upp frågor om exempelvis jämställdhet i undervisningen. Lärarna tar upp att det kan vara svåra diskussioner att hantera som lärare och att de därför kan ha förståelse för om det finns kolleger som undviker värdegrundsfrågorna i sin undervisning. En lärare anser att det tas för givet att alla lärare har värdegrundsfrågorna med i undervisningen och att det därför vare sig följs upp eller diskuteras.

Det finns lärare som upplever att arbetsklimatet i arbetslaget inte fungerar tillfredsställande. Några lärare beskriver att det finns en kultur i lärararbetslaget som de uttrycker "sitter i väggarna" och som de inte upplever känns riktigt bra. Kulturen hänger ihop med en acceptans av vad som beskrivs som "en grabbig jargong" vilken i sig inte är grov, men oreflekterad. Enligt den tidigare rektorn finns det många lärare i arbetslaget som vill något annat, men som inte vågar stiga fram. Lärarna uppger att det blivit extra känsligt att prata om kvinnligt och manligt. En lärare menar att det uppstått något av en konfrontation mellan könen inom programmet.

Lärarna som arbetar på teknikprogrammet har varken samverkan eller samsyn när det gäller värdegrundsarbetet. Flera lärare och den före detta rektorn beskriver teknikprogramsarbetslaget som stort, spretigt och med många olika viljor. Före detta rektorn uttrycker att det finns flera lärare som inte vill samarbeta i arbetslaget. Nuvarande rektor beskriver att det finns lärare i arbetslaget som samverkar med varandra, men att det stämmer att det inte gäller alla lärare. Intervjuade lärare och den före detta rektorn ger en bild av en kultur där lärarna i arbetslaget sköter sig själva, gör som de själva vill och att det saknas en samsyn kring hur arbetet ska bedrivas. Nuvarande rektor berättar att hon infört en tydlig organisations- och mötesstruktur i syfte att bidra till samsyn och underlätta samverkan.

Rektorns ledning och uppföljning av värdegrundsarbetet i arbetslaget är otillräcklig. Lärarna berättar att värdegrundsfrågor lyfts med jämna mellanrum, men att dessa initiativ tenderar att "rinna ut i sanden", eftersom arbetslaget ofta har bytt rektor. Före detta rektorn berättar att hon inte gjort någon uppföljning av om det värdegrundsarbete som hon initierade gav någon effekt. Lärare berättar att den nya rektorn varit noga med att värdegrundsfrågor ska tas upp och att hela skolan ska ha en gemensam värdegrundssatsning. Dessutom berättar nuvarande rektor att det har påbörjats ett arbete för att stärka arbetslaget i syfte att arbeta tillsammans utifrån en gemensam värdegrund. Nuvarande rektor har dock inte hunnit skaffa sig någon bild av om hennes arbete om värdegrund ännu gett avtryck i lärarnas undervisning.

Arbete för att motverka kränkande behandling

Skolinspektionens bedömning

Skolinspektionen bedömer att det finns brister i arbetet med att motverka kränkande behandling vid teknikprogrammet på Dragonskolan. All personal anmäler inte uppgifter om kränkande behandling till rektorn. Även om skolan har rutiner för detta har utredningen visat att det finns lärare som inte anmäler detta till rektorn när de anser att de själva har hanterat situationen.

Rättslig reglering

Enligt 6 kap. 10 § skollagen är en lärare eller annan personal som får kännedom om att en elev anser sig ha blivit utsatt för kränkande behandling i samband med verksamheten skyldig att anmäla detta till rektorn.

Skolinspektionens utredning

Lärare på teknikprogrammet anmäler inte alltid elevers upplevelser av kränkningar trots att skolans rutiner beskriver en sådan arbetsgång. Lärare berättar om några exempel när elever upplevt sig utsatta för kränkningar under det senaste läsåret, men där läraren inte har anmält detta till rektorn. Förklaringen har varit att läraren anser sig ha hanterat den uppkomna situationen och därmed inte tyckt att en anmälan har behövts. Den nuvarande rektorn berättar att skolan har tydliga rutiner för arbetet med att motverka kränkande behandling och att det där framgår att lärarna ska anmäla det som kommer till deras kännedom till rektorn.

Skolinspektionens ingripande

Eftersom utbildningen på teknikprogrammet vid Dragonskolan i Umeå kommun inte uppfyller författningarnas krav, finns skäl att förelägga Umeå kommun att vidta åtgärder för att se till att det genomförs ett aktivt och medvetet värdegrundsarbete samt att lärare anmäler till rektor när de får kännedom om att en elev anser sig vara utsatt för kränkande behandling.

På Skolinspektionens vägnar

2018-02-14

X Maria Sundkvist

Beslutsfattare/avdelningschef
Signerat av: Maria Sundkvist

2018-02-14

X Helena Olivestam Torold

Föredragande/Undervisningsråd
Signerat av: Helena Olivestam Torold

Bilagor

Bilaga 1: Fakta om teknikprogrammet

Bilaga 2: Sammanställning av resultat från Skolinspektionens enkätundersökning

Bilaga 1: Fakta om teknikprogrammet

Teknikprogrammet på Dragonskolan i Umeå erbjuder fem inriktningar; Design och produktutveckling, Informations- och medieteknik, Produktionsteknik, Samhällsbyggande och miljö samt Teknikvetenskap. Det går 250 elever på programmet, varav 80 procent är män och 20 procent är kvinnor.

Till programmets arbetslag är 21 lärare kopplade. Utöver dessa undervisar ytterligare några lärare som inte tillhör arbetslaget på programmet i enstaka kurser.

Arbetslaget leds sedan augusti 2017 av en rektor och en biträdande rektor.

Bilaga 2: Resultat från Skolinspektionens enkät

Målpopulationen för enkäten var specifikt de elever som gick på teknikprogrammet på Dragonskolan vid tidpunkten för tillsynen. Totalt svarade 130 av de 250 elever som går på programmet på enkäten (112 män, 86 procent, och 18 kvinnor, 14 procent). Könsfördelningen vad det gäller enkätsvar speglar i stort könsfördelningen på Dragonskolans teknikprogram.

Resultaten visar att det på gruppnivå finns skillnader mellan hur kvinnliga och manliga elever upplever skolklimatet på skolan, där kvinnliga elever upplever ett mindre tillåtande klimat. Resultaten tyder också på att det mindre positiva skolklimatet som de kvinnliga eleverna upplever är kopplat till hur lärare och/eller annan personal på skolan uppträtt. Det bör även uppmärksammas att det finns ett antal manliga elever som uppger att de "aldrig" eller "sällan" upplever att de blir behandlade med respekt av lärare och/eller andra elever.

